

IVAN FERLEŽ se je rodil 1. 1920 v Zalogu. Pred vojno se je izsolal za mizarja in sodeloval v revolucionarnem delavskem gibanju.

Že julija 1941. je odšel v partizane, po osvoboditvi pa je ostal več kot četrto stoletja aktiven oficir, od leta 1955 kot stalni sodelavec vojno-zgodovinskega inštituta v Beogradu — oddelka za Slovenijo. Od leta 1973 živi v Ljubljani kot upokojeni polkovnik.

Plod njegovega dolgoletnega zgodovinskega raziskovanja so študije, analize in razprave, katere je objavljajl v različnih periodikah, revijah in almanahih, zbornikih itn. Največje doslej objavljeno delo je izšlo 1. 1972: DRUGA GRUPA ODREDOV IN ŠTAJERSKI PARTIZANI 1941—1942.

Iz njegove elementarne ljubezni do narave so nastajale tudi leposlovna dela za mladino: Medvedek in Siva družina.

Za naše bralce objavljamo iz Druge grupe odredov in štajerski partizani 1941—1942 odlomek iz poglavja

PREZIMOVANJE 2. PARTIZANSKEGA BATALJONA

Ker je štab nameraval 2. bataljon med prezimovanjem zgraditi v močno partizansko operativno enoto, ki bo spomladi sposobna kreniti na Štajersko in se tam boriti, kar je bila njena osnovna naloga, si je prizadeval, da bi bilo zimsko taborišče kolikor je le mogoče blizu Ljubljane. V tistem času Ljubljana ni bila le vodilno in organizacijsko središče narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji, marveč je spričo svoje množične organizacije OF bila tudi osnovna materialna baza za oskrbovanje bližnjih partizanskih enot z vsem, kar so rabile. Iz Ljubljane in njene neposredne okolice so pričakovali tudi močan priliv novih borcev, ki bi v bolj oddaljen kraj lahko potovali le z železnico, kar pa spričo pesterenega nadzora nad gibanjem prebivalstva ni bilo zanesljivo. Zato jim je bilo treba skrajšati pot, da ne bi po nepotrebnem padli sovražniku v roke. Odločitev, da bataljon prezimi na Pugledu, je bila zaradi bližine sovražnih postojank sicer precej tvegana, toda ko je štab bataljona preučil še vse druge elemente položaja v okolici Ljubljane, je prišel do zaključka, da je to mesto za prezimovanje še najbolj ugodno.

Geografska lega in oblikovitost Pugleda sta v zimskih razmerah dajala možnost obrambe pred napadom iz katerekoli strani. Motorizacije ni bilo mogoče uporabljati, saj so zasnežene strmine in z grapami razrita področja še za pehoto predstavljala skoraj nepremagljivo oviro. Napadati bi bilo možno le po grebenu, ki vodi z Velikega Lipoglava proti severozahodu, a še ta je bil preozek za nastop kake večje enote. Dominanten položaj nad vzdolnim delom Ljubljanskega polja

je omogočal dober pregled nad cestami iz smeri Ljubljane; v nju bi z vrha Pugleda lahko ustvarili ognjeno zaporo, ki bi preprečevala pristop po edini cesti iz Sostrega. Na gozdnatih pobočjih je prevladovala precej gosta stara bukovina, ki je tudi v zimskem času prikrivala vse premike in onemogočila, da bi jih kdo nezaželen opazoval tako iz zraka kot tudi s sosednjih hribov. Od vseh teh ugodnosti pa je osnovni razlog za odločitev, da si bataljon v tem predelu uredi zimsko taborišče, bil v tem, da je v okolici Zalog—Polje—Dobrunje obstajala in delovala zelo dobra in aktivna organizacija OF. Vodila sta jo rajonska odbora OF Polje in Dobrunje; v terenske organizacije je bilo vključenih okoli 90 odstotkov prebivalstva. Najbolj nevarne izdajalce in okupatorjeve sodelavce v tem predelu so onemogočili borci molniške čete že v jeseni 1941., tako da sta v januarju 1942 poljski in dobrunjski rajon OF bila monolitno organizirani politični celoti, pripravljeni, da omogočita in zavarujeta obstanek partizanskega bataljona v svoji sredini.

Za stalno zvezo z glavnim poveljstvom in osrednjim političnim vodstvom v Ljubljani so organizirali več zanesljivih kanalov, po katerih so že pred prihodom 2. partizanskega bataljona pošiljali ranjence v Ljubljanske bolnišnice, iz Ljubljane pa prihajali novi borci v partizanske enote. Posebne kanale so organizirali tudi za prevoz orožja, streliva, hrane in opreme iz Ljubljane, za propagandni material pa v obeh smereh. Obstajala je že dobro organizirana obveščevalna služba, ki je zbirala podatke o sovražniku in njegovih namerah in ki je mogla

ob vsakem času obvestiti bataljon o vseh spremembah in o vsaki morebitni akciji, ki bi jo sovražnik pripravljajl proti bataljonu. Na tem terenu so že imeli pripravljena razna prikrita zaklonišča ter skladišča hrane, organizirali so nekaj delavnic za izdelavo in popravilo obleke in obutve, za predelavo mesa, za popraviljanje orožja, pa tudi nekaj ciklostilnih tehnik za tiskanje literature in propagandnega materiala. Pri vsem tem je bila najbolj delovna mladina, ki je obiskovala tudi sanitetne in radiotelegrafske tečaje, se vadila ravnati z orožjem in se na ta način pripravljala za vstop v partizanske enote.

Na območju Zalog—Polje—Dobrunje so že pred prihodom 2. partizanskega bataljona na Pugled obstajali štirje bataljoni narodne zaščite s skupaj več kot 500 zapriseženimi člani.

Ti so zbirali orožje in strelivo, se vadili ravnati z orožjem, varovali so prevoz ljudi in blaga, delali diverzantske akcije in manjše napade na sovražne vojake. Bili so ves čas v stalni pripravljenosti, da v nju tudi z orožjem priskočijo na pomoč.

Prostor za bataljonsko taborišče je štab izbral na jugozahodnem pobočju Pugleda, v plitki globeli pod grebenom, kjer je tudi izviral voda. Tam so si utrdili prostor za kuhinjo, nad njim pa taboriščni ogenj. Šotore je štab ukazal postaviti v strmini, ki jo je pred pogledom iz doline zakrival greben, po katerem vodi steza v Podlipoglav.

Preden je bilo taborišče urejeno, si je bataljonski štab dobro ogledal okolico in za primer nenadnega sovražnega napada vsaki četi določil položaje, ki bi jih morala zasedi in braniti. Tudi prostor, kjer so se borci zadrževali čez dan in kurili ogenj, je bil razdeljen po četah tako, da je bila vsaka čim bliže svojega položaja. Za prve dni so določili samo dve stražarski mesti, eno na stezi v smeri proti Lipoglavu, drugo pa na grebenu, čez katerega se je ista steza spuščala proti Podlipoglavu. Taborišče je bilo precej prostorno in če so hoteli, da bo ostalo skrito, so borcem prepovedali nepotrebno gibanje zunaj njega. V Podlipoglav in Šentpavel so odhajali samo ponoči in še to le tolikšno število borcev, kolikor je bilo potrebno, da prinesejo zbrana živila in drugo blago. Proti Lipoglavu, kjer se je nahajala najbližja sovražna postojanka, je vsako jutro, še pred svitom, odhajala tričlanska patrulja z lahko strojnico, da bi lahko pravočasno preprečila presenečenje; čez dan so v to smer pošiljali samo izvidnike. Dežurno službo

v taborišču so organizirali po četah, ki so se vsak dan menjale pri delu.

Medtem ko je ena varovala taborišče, je druga skrbela za prenos hrane iz doline in oskrbo taborišča z vodo in drvni, tretja pa je počivala. Zunanje, bolj široko zavarovanje taborišča je v pretežni meri slo-nelo na dejavnosti goste mreže obveščevalcev, ki so jih v okviru OF organizirali terenski politični delavci po okoliških vaseh.

Nekaj dni po prihodu bataljona na Pugled, ko je bila vzpostavljena zveza z glavnim poveljstvom v Ljubljani, sta komandant bataljona in njegov namestnik odšla tja in osebno poročala o bojih bataljona, o stanju in problemih, ki so se pojavili v bataljonu in prvem mesecu njegovega obstoja. Med tem časom je politični komisar

organizacijo OF v Ljubljani, je dotok hrane, obleke, obutve in druge opreme postal dosti večji. Iz Ljubljane so blago dovažali s kmečkimi vozovi in avtomobili do Zadvora, kjer so že organizirali tudi rajonsko intendaturo. Drugi kanal za dovoz blaga je organizirala železniška organizacija OF, ki je dovažala blago iz Ljubljane z železnico do Zaloge, od koder so ga odvažali kar z vozovi v Zadvor in naprej v Podlipoglav. Kadar se je ponudila priložnost, so železničarji v Zalogu enostavno priključili vagon s pošiljko v kompozicijo, ko jo je rabila papirnica na Vevčah, odkoder jo je tovarniška organizacija OF veliko lažje spravila na določeno mesto.

Pošiljke iz Ljubljane so bile največkrat naslovljene na več organiziranih trgovcev, potem ko so prispele, pa so jih spravili

so italijanski vojaki, ne da bi vedeli, komu so pošiljke namenjene, za manjšo denarno ali materialno nagrado sami pomagali tovoriti in prenašati ali pevažati zabojce in verče. Organizacija, ki je vodila celotno oskrbovanje, je bila kljub svoji obsežnosti zelo trdna in disciplinirana ter je izkoristila sleherno priložnost in vsako možnost, da je na različne načine preliščila sovražnika, samo da je zaupano ji blago pravočasno prišlo na določeno mesto.

Ko je sredi januarja 1942 nehalo snežiti, je nastopil tako hud mrz, da takega tudi stari ljudje niso pomnili. V hribih okoli Ljubljanske kotline ga je večala še gosta zimska megla, tako da se je živo srebro, ponekod spustilo tudi čez 30 stopinj pod ničlo. Dokaj izboljšana oprema in okrepljena hrana sta večini borcev omogočila, da so vzdržali tudi to nevšečnost, medtem ko so manjše število telesno slabotnih in bolnih, ki tega niso mogli vzdržati, poslali v oskrbo in zdravljenje na teren. Po posebnih zvezah jih je večina odšla v ljubljanske bolnišnice in v bolnišnico na Studencu, lažje oboleli pa v njen oddelek na Razorih nad Lipoglavom. Zanje so skrbele zdravstvene organizacije OF, ki so jih spretno prikrivale pred sovražnikom, dokler niso ozdraveli. Lažje ranjene in bolne borce so prav tako skрили pri zanesljivih ljudeh po okoliških vaseh, kjer so jih obiskovali in zdravili v OF organizirani zdravniki iz Ljubljane in okolice. Bataljon kot celota je dokaj dobro in uspešno prenašal zimske nevšečnosti, saj so se borci že od jeseni počasi navajali nanje; ob tistem času je v okolici Ljubljane zmrznilo na straži nekaj italijanskih vojakov.

Potem ko sta mu komandant bataljona in namestnik osebno poročala, je glavno poveljstvo soglašalo z odločitvijo, da bataljon prezimi na Pugledu, da pa je tudi navodila, naj bataljon, dokler traja tako huda zima, ne hodi v oborožene akcije v bližini Ljubljane. Čas prezimovanja naj uporabijo za utrditve enote, da jo dopolnijo z novimi borci in oborožitvijo ter da vsestransko vojaško strokovno in politično vzgajajo borce in komandni kader. Ko sta se okoli 15. januarja komandant in njegov namestnik vrnila v taborišče na Pugledu, je bataljonski štab izdelal načrt in program dela za vse čete ter ga začel tudi takoj uresničevati. Oborožene akcije okoli Ljubljane niso bile predvidene zaradi tega, da ne bi izdali in spravili v nevarnost kanale za zvezo z Ljubljano ter tehnične baze, ki jih je vodstvo gibanja organiziralo na tem terenu.

bataljona odhajal na sestanke s terenskimi političnimi delavci ter jim z navodili in nasveti pomagal pri organiziranju oskrbe in varnosti taborišča. Prve dni so hrano za bataljon zbirali po bližnjih vaseh in jo prinašali v Podlipoglav, kjer so po hišah organizirali peko kruha. V Zadvoru so organizirali skrivno klavnico živine, ki je bataljon oskrbovala z mesom, mastjo in mesnimi izdelki, drugo hrano pa so v Podlipoglav dovažali tudi iz oddaljenejših vasi. Ker izvir vode v taborišču ni zado-stoval, da bi temeljito vzdrževali osebno higieno vseh borcev, so v Šentpavlu in v Repčah pripravili zasilne kopalnice. Kopati so se borci hodili vsako noč v skupinah, tako da se je lahko na deset dni vsak okopal in dobro očistil.

Potem ko so vzpostavili zvezo z glavnim poveljstvom in

v tajna skladišča, odkoder so blago odnašali v bataljon ali ga dajali v predelavo terenskimi organizacijam OF. Po vaseh so organizirali šivanje toplega zimskega perila, obutve in obleke ter pletenje volnenih jopic in nogavic za borce. V papirnici Vevče so italijanske oblasti redno uničevale ostanke kart za preskrbo prebivalstva, toda kljub izredno strogemu nadzoru je tovarniški organizacija OF vedno uspešno izločiti določeno količino teh kart. Z njimi so nato po trgovinah in skladiščih povsem legalno nabavljali živila in drugo blago ter ga pošiljali v intendantska skladišča.

Bataljon so v celoti oskrbovali ves čas pred očmi italijanskih civilnih oblasti in vojske, pa se kljub temu ni niti enkrat zgodilo, da bi blago padlo v roke sovražniku. Dostikrat se je zgodilo tudi to, da

LUDVIK KUKAVICA se je rodil leta 1908 v Podgradu. Osnovno šolo je končal v Zalogu, se izučil za zidarja in se leta 1930 preselil v Zalog, kjer se je vključil v napredno delavsko gibanje in bil leta 1934 sprejet v KP. Dvakrat je brezuspešno skušal priti v vrste španskih revolucionarnih borcev, doma še naprej politično deloval in že konec julija 1941 odšel v partizane. Bil je komandir in kasneje komisar TV postaj, zadnji dve leti narodnoosvobodilnega boja za vso Slovenijo.

Po osvoboditvi se je demobiliziral in še 15 let aktivno delal, nazadnje kot direktor kemične tovarne JUB, vseskozi pa je bil tudi družbenopolitično aktiven. Kot dolgoletni član DPD Svoboda in Vzajemnost je pisal v napredne delavske časopise in si izbrusil izraz za skeče in igre, med njimi Moč strasti, Prvi milijon, Zakon, Spoznanje, Žal so mu italijanski okupatorji vse te tekste (skupaj z drugimi) uničili.

Že pred vojno je tudi pesnil: hranjenih pa je le nekaj prepesnitev, posvečenih španskim revolucionarjem. S svojim pesniškim poslanstvom je nadaljeval tudi med NOB in izmed teh pesmi smo izbrali 1. maja leta 1944 napisano pesem

MAJNIŠKA

Mesec lepote in mesec ljubezni,
mesec v letu najlepši je maj.
Človek ozdravi od vsake bolezni,
tuga in žalost ne pride nazaj.

Slavčevo petje in gore domače,
barva zelena vseh bistrih voda,
vse me spominja na kraje domače,
kamor hitijo mi želje srca.

Tja v daljavo mi misli hitijo,
tja v domači in ljubljeni kraj,
kjer še Slovenci pod Nemci trpijo,
tja, do katerih še prišel ni maj.

Ti še trpijo in čakajo zore,
vsi pa želijo dočakati dan,
ko naša vojska sovražnika zmore
in ko bo tujec prek meje pognan.

Domala ponarodele pa so njegove priredbe, ki so jih uglasbili partizanski glasbeniki. Taki sta tudi

TAM NA PUGLED GORI

Tam na Pugled gori, tam so bili boji
Mimo pa koraka četa partizanov.
Vsi so čvrsti, zdravi, samo eden ranjen.

Ranjen mlo prosi, skopljite mi jamo.
Puško na globoko, sabljo na široko.
Vanjo položite moje mrtvo truplo.

Zunaj pa pustite mojo desno roko.
Vanjo položite mojo zvesto puško.
Naj se puška joče, če se dekle noče.

Dekle bi jokalo, če bi sirota znalo.
Puška zaropoče, dekle pa zajoe.
Vstani ljubi, dragi, žar svobde se drami.

Marec 1942

ZA VASJO JE ČREDO PASLA

Za vasjo je čredo pasla
vsa vesela dan na dan,
s hrepenenjem gor je zrla,
kjer je vriskal partizan.

O, le vriskaj in prepevaj,
naj trepeče klet tiran,
saj se bliža zvešča sreča,
z njo pa vse rešitve dan.

Ko bi mogla, ko bi smela,
rada šla bi gor v goro,
če ne ve, bi mu dejala,
da vsa zmaga naša bo.

Če moj dragi bo življenje
za svobodo našo dal,
ostal mi bode sin v tolažbo,
sin junaka bo ostal.

Prepevala mu bom pesmi,
gledal me bo nasmejan,
pravila o očku svojem,
bil je hraber partizan.

Vse trpljenje partizanov
bo poplačano s krvjo,
smrt fašistom in gestapom
vsi v boj za svobodo.

Januar 1942